

ANMELDELSER

ALEXANDRA BRANDT RYBORG JØNSSON & JOHN BRODERSEN:
**Snart er vi alle patienter. Overdiagnostik i medicinske og samfundsfaglige
perspektiver. Samfundslitteratur 2022. 277 sider. ISBN 9788759336496.**

Kan det modermærke være farligt? Minimerer jeg min risiko for brystkræft ved screening? Kan jeg undgå sukkersyge ved at spise forebyggende medicin?

Vi har lært, at vores sundhed i høj grad er vores eget ansvar. Vi skal optimere os selv. Teste os selv. Blive scannet for at forebygge og minimere potentielt kommende risikofaktorer. Men ifølge Alexandra Brandt Ryborg Jønsson og John Brodersen er de mange screeninger og forebyggende indsatser ikke altid til gavn. Faktisk har de ligefrem skadelige følgevirkninger. Forfatterne peger således på, hvordan der i Danmark (og internationalt) finder en markant overdiagnostik sted. En overdiagnostisk, der gør raske mennesker syge.

I bogen *Snart er vi alle patienter* redegør de to forfattere for, hvordan og hvornår overdiagnostik sker, og konkluderer, at vi som samfund skal turde at gøre mindre. Færre screeninger. Færre tjek. For alle disse foranstaltninger og tjek er ikke uskyldige. De producerer tværtimod frygt, ændrer menneskers adfærd og – måske vigtigst af alt – overbelaster sundhedssektoren. For samtidig med at mange overdiagnosticeres, er der også en gruppe mennesker, som er underdiagnosticerede. Forfatterne henviser til studier, der indikerer, at det ofte er borgere med lav socioøkonomisk status. Det er der ikke entydige forklaringer på, men det *kan* skyldes, at andre sociale problemer overskygger eventuelle symptomer, og at symptomerne fejltolkes, fordi man skal være god til at „råbe op“ og navigere i sundhedsvæsenet for at blive hørt. Uanset hvad er der en risiko for det, der i bogen kaldes „the inverse care law“, et begreb udviklet af Julian Tudor, som påpeger, at der ofte gives flest ressourcer til dem, som har mindst brug for det, mens de, som har mest brug for det, får færrest ressourcer.

Men hvorfor er det blevet sådan, at så mange af os lader os teste og undersøge, før vi overhovedet er syge og mærker symptomer? Hvorfor føler vi, at det er bedre at være på „den sikre side“? Hvorfor vælger vi at tage forebyggende medicin frem for at vente og se, om vi overhovedet får brug for den? Svaret findes ifølge forfatterne i vores sundhedskultur og den stærke fortælling om det ansvarlige menneske, der bidrager til samfundets og fællesskabets bedste ved at lade sig teste. I forhold til overdiagnostik fremhæver forfatterne skellet mellem

„ansvarlig“ og „uansvarlig“ sundhedsadfærd for at pege på, hvordan mange af os føler det som en pligt at tage ansvar for vores sundhed. Det usynlige og implicite pres, for at den enkelte tillærer sig en „sund“ adfærd, bliver en del af det, der i bogen med reference til blandt andre Rose og Novas omtales som et forpligtende *biomedborgerskab*, hvor den enkelte forventes at tage ansvar for egen sundhed. Ikke kun for egen vindings skyld, men som en forpligtelse over for samfundet.

Biomedborgerskabet viser sig blandt andet i forskellige grader af selvmonitorering. Forfatterne fremhæver her den præstationsrelaterede, den behandlingsrelaterede og den symptomrelaterede selvmonitorering. Den præstationsrelaterede selvmonitorering dækker over det forhold, at mange af os måler vores puls og kortlægger løbeture og forbrændte kalorier, enten for at dele det på SoMe eller for vores eget overblik skyld. Den behandlingsrelaterede selvmonitorering handler om de apps, som for eksempel kan tracke kroniske sygdomme som diabetes, men det kan også være teknologier, der overvåger kost og bevægelse for at guide til vægttab. Endelig er den symptomrelaterede selvmonitorering en del af en tendens, hvor flere og flere registrerer deres blodtryk, puls, søvn og vægt for tidligt at kunne opfange afvigelser, som *kunne* være udtryk for sygdom – eller alene for at være sikker på, at man er „sund nok“.

Men er der nu noget galt med at holde øje med, hvordan man egentlig går og har det? Ja, svarer forfatterne, i den forstand at tallenes værdi kommer til at eksistere som sandhedsvidner i egen ret. For når man måler sig selv i tal, skriver forfatterne, bliver tal til en værdi i sig selv, og tal bliver også noget, der helt konkret kan ændres og kontrolleres. Vi får med andre ord en oplevelse af, at vi kan styre og kontrollere fremtiden. Forfatterne minder os i den sammenhæng om en enkel pointe, som dog alt for ofte glider væk fra bevidstheden, måske fordi den er svær at bære: Usikkerhed og risiko er en uundgåelig del af livet og det at være menneske. Selv med al forebyggelse i verden kan vi stadig ikke kontrollere virkeligheden og garantere et langt liv uden sygdom.

Bogen er målrettet både antropologi- og medicinstuderende og kan som sådan i en undervisningssammenhæng tjene til diskussioner af de strukturer og institutionelle rammer, som former menneskers forståelse af deres sundhed. Ikke mindst hvordan vi kan bruge antropologiens nysgerrige blik til at undersøge vores eget sundhedssystem og de sandheder og selvfølgeligheder, vi ellers risikerer at blive kulturelt blinde for.

Imens jeg læste denne bog, udkom en artikel med resultaterne af et nyt studie om psykisk sygdom, som hurtigt fik meget omtale. Artiklen peger på, at fire ud af fem danskere i løbet af deres liv rammes af en psykisk sygdom, der kræver behandling (Kessing et al. 2023). Studiet bliver af mange brugt til at afstigmati-

sere psykisk sygdom, fordi det påpeger, at det faktisk er blevet mere normalt at have en psykisk lidelse end ikke at have en. Det er én måde at anvende studiets resultater på. En anden er at sætte spørgsmålstejn ved, om vi skal genoverveje diagnosekriterierne og udvide grænserne for „normal“-området, hvis størstedelen af os ikke længere kan være i den kategori? Alexandra Brandt Ryborg Jønsen og John Brodersen peger i deres bog, meget apropos den sigende titel, på, at opfattelser af det „normale“ ændres, når de forskellige symptomer bliver så udbredte, at det ikke længere giver mening at tale om symptomer, men om normaltilstande. Desuden peger de på, at der er en øget tendens til at medikalisere og diagnosticere adfærd, der snarere er udtryk for reaktioner på konkrete begivenheder. Det kalder ifølge de to forskere på en kritisk refleksion over, om vi er i gang med at sygeliggøre alle afvigelser fra normalen. Med baggrund i historiske, kulturelle og medicinske perspektiver illustrerer forfatterne i forlængelse heraf en ofte overset pointe, nemlig at syg og rask ikke er en dikotomi, men at de to snarere befinder sig på et kontinuum.

Snart er vi alle patienter er ikke nogen letlæst bog. Her er mange komplicerede grafer, og sproget er til tider kringlet, hvilket dog til dels afhjælpes af, at hvert kapitel indledes med en konkret case, der sætter graferne og de store datamængder ind i en konkret hverdagslivskontekst, som de fleste kan spejle sig i. Det årlige helbredstjek. Frygten for kræft. Følelsen af, at man selv bærer ansvaret for at leve sundt og undgå at blive syg. Men en af bogens store styrker – at den bygger broer mellem lægevidenskaben og antropologien – er også en af udfordringerne ved den, i den forstand at den kræver noget af sin læser. Her er langt til hurtigt læste konklusioner og forenkledte budskaber. Det skyldes dog, at bogen løber et dødalvorligt (pun intended) ærinde: at ændre vores tilgang til sundhedsvæsenet og de måder, vi møder og behandler mennesker i sundhedsvæsenet på. Det er kontroversielle emner, og derfor har forfatterne brug for at have dokumentationen i orden. Ikke desto mindre håber jeg, at denne bog udkommer i en lettere formidlet udgave, for den er en af de vigtigste bøger, jeg længe har læst. Emnet bør være pligtlæsning for alle med interesse for at forstå den massive ulighed i sundhedssystemet, som opretholdes og næres af den frygt, vi har lært at have for alle livets småskavanker og måske potentielle risikoområder. Som et resultat heraf er sundhedssektoren overbelastet til bristepunktet med sager, der egentlig ikke er behandlingskrævende, mens mange af dem, der virkelig har brug for hjælp, står på ventelister eller slet ikke får hjælp.

Anne Mia Steno
Antropolog, ph.d., lektor
Det Samfundsvidenskabelige og Pædagogiske Fakultet
Københavns Professionshøjskole